

КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Нада Милошевић-Ђорђевић
Српске народне тужбалице у средњовековним
списима о Кнезу Лазару и Косовској бици

3-4

Љиљана Јухас-Георгијевска
Житије краљице Јелене од
Архијепскопа Данила II

1994.

Јелица Јокановић Михајлов
Интонационо и правописно
рашчлањавање исказа

Мирољуб Вучковић
Проучавање трагедије у средњој школи

БЕОГРАД

Расправе и чланци – Настава – Прилози
– Прикази и белешке – In memoriam
– Библиографија – Хроника – Тестови

СТАНА РИСТИЋ (Београд)

ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ СИСТЕМ СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА,

Научни састајанак славистиа у Вукове дане 22/2, Београд, 1994.

Књига *Лексичко-семантички систем српскохрватског језика* је зборник радова са Научног састанка слависта у Вукове дане, одржаног од 15-20. 9. 1992. год. у Београду. Иако се због познатих материјалних тешкоћа око штампања појавио две године после одржаног научног скупа, својим богатим и разноврсним садржајем заслужује позорност научне и стручне јавности. У 43 рада наших и страних слависта обрађени су многи проблеми не само лексичко-семантичког система српског језика (што је био тематски оквир скупа), него и проблеми других језичких нивоа који су са овим повезани. Тема скупа омогућила је учесницима да са различитих аспеката (лексиколошко-лексикографских, творбених, функционално-семантичких, социолингвистичких, дискурсни-контекстуалних, опште лингвистичких и сл.) представе појаве саме по себи или у међусобној условљености. Тако је већина радова показала међусобну повезаност лексичких и граматичких појава као примарног међудејства на основу кога се једна врста појава одређује или дефинише параметрима друге врсте (одређивање лексичког значења на основу синтагматско-синтаксичког окружења или условљеност граматичких облика и синтаксичко-синтагматске повезаности лексичким значењем и сл.). Вредност садржаја Зборника повећава и то што аутори нису били ограничени ни временским ни функционално-стилским планом, па су појаве представљане синхроно или дијахроно, на корпусу различитих стилова и жанрова. Учешће већег броја слависта на скупу позитивно се одразило у смислу конфронтативног представљања неких појава, па су у радовима даване паралеле не само између словенских језика (најчешће између српског и руског), него и паралеле између територијално блиских језика (српског и румунског или српског и грчког).

Садржај Зборника је обиман - 352 стране основног текста + Садржај, па није могуће детаљније представити све радове, а издвајање само неких радова не би послужило сврси овог приказа, тим пре што је цела књига конципирана тако да радови, повезујући се међусобно у тематске целине, организују њен јединствени садржај. Држећи се одређених критеријума ми ћемо те целине представити по принципу тематске надређености/подређености (што не значи да се садржај Зборника не може повезивати и на друге начине) и у вези с њима груписаћемо ауторе и њихове радове дајући у загради и податке о странама.

I Општи лексичко-семантичке појаве:

1. *синонимија*: Овим проблемом са различитих аспектата баве се два рада. У раду *О лексичкој синонимији* (5-11) ауторка Даринка Гортан-Премк дефинише лексичку синонимију као секундарну појаву у лексичком систему и разликује две врсте синонима: апсолутне и делимичне (релативне) у које убраја и јединице синонимијског реда заснованог на семантичкој градуираности. Рад *Колокабилност синонима* (23-31) ауторке Драгиње Перваз показује значај колокације за утврђивање степена синонимичности међу лексемама једног језика, јер о апсолутним синонимима на нивоу основних значења тешко је говорити.

2. *паронимија*: У раду Предрага Пипера *Међујезичка паронимија у систему категоријалних појмова конфротационе лексикологије* (13-21) аутор се бави општим питањима сложеног феномена паронимије. Запажајући недостатке досадашњих концепата паронимије он истиче тезу да је за одређивање унутарјезичке и међујезичке паронимије као и за односе између паронимије и хоминимије неопходно разрадити процедуру одређивања степена паронимичности међу лексемама. У вези са проблемом моделирања система лексичко-семантичких категорија и система категоријалних појмова конфротативне лексикологије нужно је, по аутору, издвајање и одређивање статуса реда системско повезаних појмова (хомосемија - паросемија, паросемија - антисемија) и сл. који обично нису употребљавани у досадашњој лексичкој семантици.

3. *полисемија*: У раду *Проблеми полисемије* (33-36) аутор Борис Хлебец неке проблеме полисемије види као проблеме начина дефинисања у описној лексикографији, при чему на неколика примера показује да је колокација најпоузданији начин за одређивање полисемичности једне речи.

4. *лексичко-синтаксичка синојивост* - колокација: У раду *О лексичко-синтаксичкој синојивости у контрастивној лексикологији* (75-82) ауторка Милана Радић-Дугоњић показује да су за одређивање лек-

сичког значења најважнији неки елементи лексичко-синтаксичке спојивости као веома важног микросистема у сфери лексичког значења. То су: ближе/даље окружење, обавезна/необавезна спојивост, аналитичност/синтетичност детерминатора и стилска маркираност/немаркираност појединих лексичко-семантичких варијанти. Важност овог микросистема у неким аспектима припреме текста за рачунарску обраду показује и рад Олге Сабо-Јерков „Синтаксичко-семантички проблеми у анализи прилога МНОГО-МАЛО-НЕКОЛИКО као основа за рачунарску обраду” (163-167).

II Појединачни лексичко-семантички проблеми:

1. *еквивалентности*: Проблеми лексичке и друге еквивалентности представљени су у више радова са различитих аспеката који су најчешће одређени у наслову. То су радови: Јулијане Вучо *Социолингвистички аспекти семантичких вредности неких српскохрватских лексема у поређењу са сродним италијанским* (67-73), Катјуше Закрајшек *Словеначки узвици у српскохрватском језику* (83-87), Вере Митриновић *О итеративном кондиционалу у делима Иве Андрића - у оригиналу и пољским, руским и енглеским преводима* (89-100) и Марка Поповића *Семантика старословенских конструкција ВУП + активни партиципи у односу на њихове српскохрватске преводне еквиваленте* (193-200).

2. *интерференција*: Неки аспекти овог проблема представљени су у раду Лили Лашкове *Из репертоара бугарско-српскохрватске лексичке интерференције* (43-50) на корпусу публицистичког и књижевног дела Љубена Каравелова из друге половине XIX века.

3. *лексичко значење*: Проблеми структуре лексичког значења показани су у више радова и то како у оквиру појединачних лексема тако и у оквиру лексичко-семантичких група и лексичко-граматичких категорија, на што ће указати сами наслови. То су: Богољуб Станковић *Повраћни глаголи у српско-руским и руско-српским речницима* (59-66), Лариса Лупачова-Раздобутко *Семантичка структура сомајизама у српском језику* (101-111), Милош Ковачевић *Условно значење везника ДОК* (147-154), Стана Ристић *Речце као јединице лексичког система (прагматичко-когнитивни приступ)* (155-161), Јасна Влајић-Поповић *Семантика у решавању једног етимолошког проблема* (185-191), Бранислав Остојић *О семантичкој диференцијацији неких ријечи (На материјалу из Вуковог Српског рјечника и Збирки ријечи из црногорских часописа друге половине 19. в.)* (201-208), Димка Сааведра *Семантичка структура неких глагола у српскохрватском језику с ичке гле-*

дишња фактивност (209-218) и Вера Борисенко Семантички јушеви словенских лексема на коњу и на мору (289-294).

4. *јушеви лексике, функционално-стилски аспекти јушеве речи*: Радови који чине ову тематску целину назначене проблеме разматрају на одређеном корпусу или се баве појединачним аспектима проблема дајући могућности за општије сагледавање узрока раслојености лексикона, затим прагматичких, социјалних, психолошких и функционално-стилских аспеката лексичког значења као и нормативно-статусних фактора који одређују да ли ће се једна јединица уврстити у лексички систем или ће као оказионална употреба бити искључена из система. То су радови: Ренарда Лебда *Еуфемизми или уметности јосредног говора* (37-41), Гордана Јовановић *О лексици старосрпских чешворојеванђеља* (169-173), Бранкица Чигоја *О неким лексемама у језику Павла Паића* (175-184), Михаил Штудинер *Лексичко-семантички процеси у језику савремене српске ишамје* (219-223) и Ђорђе Оташевић *Разграничење оказионализама и неологизама* (251-255).

III Проблеми номинализације - синхрони јлан, дијахрони јлан:

1. *ојшња лексика*: У радовима овог дела Зборника представљени су неки модели аналитичке деривације у номинацији - *Агенитивност и номинација (Аналитички агенс)* (279-287) Јелка Матијашевић; особности номинализације мерног система - *Шја је мера за меру* (311-317) Смиљка Стојановић; *Називи за врсте хлеба и слајког јецива на јодручју чакавског дијалекта* (345-352) Александра Петровић; номинализација у језику фолклора - *Ајелативизација на мајеријалу српскохрватских народних зајонейака* (319-326) Биљана Сикимић; улога имена у моделирању фраземе - *О МАРИ у српској фразеологији* (327-337) Драгана Мршевић-Радовић.

2. *јермини*: Неки проблеми из ове области представљени су у радовима: Миле Томић *Српско-румунске лексичко-семантичке јаралеле у јерминологији фауне и флоре* (51-57), Гордана Драгин *Називи за јијарице и њихове јлодове у дијалекатским речницима српског језика* (295-300), Жарко Бошњаковић *Зооними као мојивациона основа у хидронимији* (301-310) и Гордана Вуковић *Из војвођанске фијонимије* (339-343).

IV Језички нивои - међусобно деловање нивоа:

Међусобно деловање језичких нивоа као и њихово деловање на неке системске односе у језику (синонимију, антонимију и хипонимију) уопштено је представљено у раду Весне Половине *Међудејство језичких нивоа у парадигматско-семантичким системима* (127-134).

1. *међусобно деловање лексичког и њворбеног нивоа:* Различити аспекти тог деловања представљени су у овим радовима: Снежана Петровић *Парне речи у лексичко-семантичком систему српског језика* (113-118), Богдан Терзић *Наше изведенице на -АШ и њихови руски сјруктурно-семантички еквиваленти* (243-250), Божо Ђорић *Творбено и лексичко значење (наша лексикографска пракса)* (257-263), Марта Бјелетић *Експресивна средства у њворби српскохрватских глагола (на материјалу говора југоисточне Србије)* (265-271) и Јелисавета Милојевић *Значењски обрасци српскохрватских именских сложеница са глаголском комјонентом* (273-278).

2. *међусобно деловање лексичког и грамаичког система:* Неки видови ове повезаности представљени су у радовима: Владо Ђукановић *Глаголи ТРЕБАТИ и ВАЉАТИ и њихова инфинитивно/презентивска дојуна* (119-126), Александар Перић *О класификацији надежног система именице у српскохрватском језику* (135-145), Милорад Дешић *Комјарација и градација с лексичко-семантичког гледишта* (225-233) и Аделаида Смољска *Лексички синоними њворбене семантике* (235-241).

Зборник **ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ СИСТЕМ СРПСКО-ХРВАТског ЈЕЗИКА** који је издао Међународни славистички центар на Филолошком факултету у Београду представља вредно штиво не само за научне опсервације представљених области него и за стручне приступе појединим проблемима у настави језика.